QOBILIYAT VA UNING RIVOJLANISHI. PEDAGOGIK QOBILIYATLAR

Rajabova Gulbahor Qo'ziboy qizi.

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Biologiya (turlari bo'yicha) 1- bosqich talabasi

+998915530223

rajabovagulbahor0223@gmail.com

Shomurotov Ulugbek Melikboboyevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

o'qituvchi u.shomurotov@dtpi.uz

Annostatsiya: *Qobiliyat va uning rivojlanishi masalalarini ushbu maqolada o'rganamiz. Qobiliyatlar insonning ma'lum sohasida muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini belgilaydi va tabiiy, o'quv jarayoni, amaliy tajriba orqali rivojlanadi. Matovataiya, shaxsiy qiziqishlarar va atrof muhit faktorlarning ta'sirni ko'rib chiqildi. Pedagogik qobiliyatni rivojlantirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi talabalarning matovatsiyasini kuchaytiradi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'zaro tushunishni yaxshilanadi. Shu sababli pedagogik qobiliyatlarini o'zgarishi va rivojlanishi ta'lim tizimida muhim ahamiyatga ega.*

Kalit so'zlar: *Qobiliyat, rivojlanish, tajriba, muvaffaqiyatsizlik,maqsad, pedagogika, ko'nikmalar, bilm, vaqt va amaliyot.*

Annotation: *In this article,we will study The issues of ability and its development. Skills determine The possibilitics of success in a partucular field of man and develop through a natural, educational process, parctical experience. The impact of matabvataisy, personal intersts and cnviromantal factors emas considers. The development of pedagogical skills inereases the effectivenss of the educational process, strengthens the skills of students, improvers mutual undersanding betwren the techer and the student. Therefore the change and development of pedogogical skills is imprtant in the education system.*

Key words: *abtiliy, development, experience,failure, purpose, pedagogy,siklss, unowledge, time and practice.*

Анностация: *Вопросы способностей ирозвития мы изучим в этой статье, способности опредееяют шансы человекана успех в опреденной области и розвиваютсед поередством естеетвенного, оброзовтеельного процесса,проктиского опыта. Учитывалисть матоватаяия, личые интересыи влияние фапторов опружающей среды. Развитие педогогических навынов пошышат мотивацию учашихся, улучшает, в заимопонимание между учетелем и учеником. Тоэтому изменение и развитие пдагогических кавыкав имеет важнае значение в системе образвания.*

Ключевыс слова: *способность, развитие, опыт, педуча, цель, педагогика, умения, занания, время ипрактика.*

Kirish

Qobiliyat inson hayotidagi muvaffaqiyatga ta’sir etuvchi eng muhim omillaridan biridir. Ularning turli shakllari va har bir shaxsning ijtimoiy va professional rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi. Qobiliyatlar umuman olganda, tabiiy imkoniyatlar va oʻzlashtirilgan koʻnikmalar toʻplami boʻlib, insonning muayyan faoliyatida muvaffaqiyatli boʻlishini ta’minlaydi. Har bir kishi oʻz qobiliyatini kashf etishi va rivojlanishi orqali hayotda yangi imkoniyatlar yaratishi mumkin.Qobilyat va iqtidorni insonning oʻzinianglash jarayonida muhim omil sifatida namoyon boʻladi. U insonning oʻz qobiliyatini kashf etilishining ahamiyatlidir.

Qobiliyatning rivojlantirishida 10.000 soatlik mehnat ijtimoiy va madaniy omillarining qobilyatga ta’sir koʻrsatadi. lnson fazilatlari va ichki kuchi esa qobiliyatning shakllanishida muhim oʻrin egallaydi. Oʻz qobiliyatingizni rivojlantirishda duch kelgan qiyinchiliklar sizni yanayam kuchi qiladi. Muammolarni hal qilish qobilyatgizni oshiradi. Qobiliyatni rivojlantirishda koʻp vaqt sarflash muhim sanaladi.

Qobilyatni rivojlantirish strategiyasi:

1.Ta'lim va o'qish: tez-tez bilim va ko'nikmalarini yangilab borish, onlayn kurslar, seminarlar va workshoplar orqali ta'lim olish.

2. Amaliy tajriba o'z qobiliyatingizni amaliyotda sinab ko'rish, loyihalarda ishtirok etish orqali ko'nikmalar olish.

3. Kengaytirilgan tajriba - yangi tajriba o'rganish, yangi tillarni o'qitish, yangi sohalarda faoliyat yuritish qobiliyatini kengaytirishimiz yordam beradi.

Muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqman! Qobiliyatni rivojlantirish jarayoni davomiy va doimi sabru-toqat talab qilinadi. Bo'lib o'tgan muvaffaqiyatsizlikdan orqaga chekinmasdan balki saboq olshiniz, tajriba orttirishingiz va undanda yuqori darajalarga erishish uchun doim harakat qilish lozim. Qobiliyatni faqat lntulektual emas balki ma'naviy jihatdan ham rivojlantirishi kerak.

Qobiliyatlar - inson ruhiyatining xususiyati bo'lib, u barcha psixik jarayonlar va holatlarning yig'indisi sifatida namoyon bo'ladi. Bu nazariya barcha pisixik hodisalar qobiliyatlar kategoriyasiga kiritilgan. Bunday yondashuvda muayyan qobilyatlar tizimini anglash muhim emas edi.

Qobiliyatlar bilimlar ko'nikmalarda emas edi,balki ularni egallsh dinamikasida ya'ni bilm, ko'nikmalar qanday sharoitda tez, chuqurroq va oson egallashda namoyon bo'ldi. Rivojlanmagan, amaliyotda qo'lllammaydigan qobilyatlar vaqt o'tishi bilan yo'qoladi.

Endi zamonaviy psixologiyada qobiliyatning klassifikatsiyasini ko'rib chiqamiz pisxollogiyada tabiiy va maxsus insoniy qobilyatlarga ajraladi.

- Tabiiy qobilyatlar - bu idrok, xotira, tafakkur va boshqa oddiy pisixik jarayonda namoyon bo'lish qobilyatlarfir. Ular inson va hayvonlarda tabiiydir. Insonda ijtimoiy muhitga moslasha olish qobiliyatlar mavjuddir. Bu shaxslar aro, predmetlar aro munosabatlarfa namoyon bo'ladi.

- Umumiy qobilyatlar - insonning turli faoliyat yo'nalishlarda muvaffaqiyatni ta'minlashi. Maxsus qobilyatlar inson biror-bir maxsus faoliyat yo'nalishidagi muvaffaqiyatni taminlaydi va uning namoyon bo'lishi uchun maxsus layoqati bilishi zarur.

Qobiliyatlar psixologiyada keng va anchadan beri foydalangaligia qaramay turli adabiyotlarda turlicha talqin etiladi. Agar barcha tushunchalarni

birlashtirib, mo‘jaz kolleksional faraz qilgan bo‘lsak, qobilyat tushunchasi uzoq muddatning rivojlantirish jarayonida yuzaga keladiganga amin bo‘lamiz.

Pedagogik qobiliyatlar va ularning tuzilishi:

Uzoq yillar olib borilgan tadqiqot qobilyatlar murakkab va ko‘p qirrali pisixologik bilimlardan iborat bo‘lgani ko‘rsatib berdi.Ana shu tadqiqga ma’lumotlardan foydalanib, pedagogik qobiliyatlar tuzilishida muhim o‘rin egallaydigan qator komentlar(tarkibiy qismlar)mi ajratib ko‘rsatish mumkin. Shaxs qobilyatlarning mayllar va qiziqishlar bilan bog‘liq. O‘quvchilar qobilyat va bilim, malaka mahoratning o‘zaro aloqadorligi. O‘quvchilar qobiliyatini dioganastika qilish, qobilyatni tarkib topishiga individual yondoshish masalalari qobilyatlarning tarkib topib borishi va rivojlanishining shart- sharoitlari. O‘quvchi qobilyatlarni rivojlantirishda o‘qituvchining roli. O‘qituvchining pedagogik qobiliyatlari.

Pedagogik qobiliyat tarkibi quyidagicha:

1.Didaktik qobiliyat (murakkab bilimlarini tinglovchilarga tushuntirishga uquvchanligi)

2.Akademik qobiliyat (barcha fanlar yuzasidan muayyan bilimga ega bo‘lishligi)

3.Perstsptiv qobiliyat (qisqa daqiqalarda auditori holatini idrok qila olish fazilati)

4.Nutqiy qobiliyat (ixcham, ma’noli, ohangdor, muayyan ritm,temp,chastotaga ega bo‘lgan nutq, nutqning. jarangdorligi, uning pauza mantiqiy ustiga rioya etilishi)

5.Tashkilotchilik qobiliyat (sinf,guruh yoki kursni uyushtirish va uni boshqarish iste’dodi)

6.Obro‘-nufuzga ega bolishlik qobiliyat (o‘zining shaxsiy xususiyati, bilimdonligini, aqilliligi, faxm- farosatligi, irodasi bilan obro‘ orttirishga uquvchanligi)

7.Mumomla va muloqot o‘rnata olish qobiliyat.

8.Pisixologik tashxis (diagnoz) qilish qobilyat (insonning kelajagini oqilona tasavvur qolishdan iborat bashorati)

9.Diqqatni taqsimlash qobiliyat (bir necha ob'ektlariga bir davrining o'zida o'z munosabatini bildirishga uquvchanligi)

10. Iymon-e'tiqoda faol hayotiy pozitsiyaga yo'naltirish qobilyat

11. Tashabbusga, ljodga ilhomlashtirish qobilyat.

12. Aqliy donishlik qobilyat.

13. Konstruktiv qobilyat (o'quv- tarbiya ishlari rivojlantirish va natijasini oldindan aytish qobilyati

14. Gnostik qobilyat (tadqiqotga layoqatchanlik)

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan qobilyatlardan tashqari o'qituvchi inson shaxsining maqsadi sari inlavishi uddaburonlik, mehnatsevarlik, kamtarlik kabi qator ijobiy xislatlarga ega bo'lishi lozim.

O'quvchilarni tarbiyalar ekan, o'zining xulq-atvori, yuritish -turush, xullas, uning o'qituvchillik shaxsi bilan o'qivchilarga o'rnak bo'lishi kerak. O'qituvchining o'zining qo'lga ola bilishi o'z his-tuyg'ularni, kayfiyatini boshqara olish xislatlari muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Qobiliyat - bu insonning ma'lum faoliyatlarda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan xususiyat to'plamidir. Pedagogik qobiliyatlar o'qituchining o'quv jarayonini samarali tasoshirishdahkil etish, o'quvchilar moyivasiyalash va ularga ta'lim berish qobilyatini ifodalaydi. Ularning rivojlanishi, tajriba, davomiy o'qish va o'zaro ta'sir orqali amalga oshiriladi. Shunday qilib pedagogik qobiliyat ta'lim sifatini va o'quvchilarning muvaffaqiyatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi doimiy ravishda o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga intilishlari lozim.

Ijobiy jihatlar:

- ***Samarali ta'lim:***Yaxshi pedagogik qobiliyatlar o'quvchilarga sifatli ta'lim berishga imkon berdi.
- ***Motivatsiya:***Qobilyatlio'qituvchi o'quvchining o'zlarini rivojlantirishga va ta'lim jarayoniga qiziqishlarini oshirishga yordam beradi.
- ***Innovatsion:***O'qituvchilarnin doimiy ravishda o'z bilimlarini yangilashri yangi metodlarni va yandashuvni kiritish imkonini beradi

Salbiy jihatlar:

- ***O‘zlashtirish murakkabligi:*** Har bir o‘qituchi to o‘npedagogik qobiliyatini tezda rivojlantira o‘lmasligi mumkin, bu esa ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.
- ***O‘zaro muloqotning yetishmasligi:*** O‘qituvchilarning o‘zaro tajriba almashish va fikrlar bildirishning yetishmasligi qobilyatni rivojlantirishni cheklashi mumkin.
- ***Moliya va vaqt:*** Davomiy o‘qish va takomillashtirish uchun zarur resurslar, masalan, vaqt va mablag‘lar har doim ham mavjud bo‘lmasligi mumkin.

Shu sababli pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida har tomonlama yondashish va turli omillarni hisobga olish muhimdir. Bu orqali o‘qituvchilar o‘z imkoniyatlari maksimal darajada olishlari mumkin.

Foydalangan adabiyotlar*:*

1. E.G’oziyev “Umumiy psixologiya” Psixologiya mutaxassisligi uchun o’quv qo’llanma (Toshkent - "Universitet" – 2002)24-25 sahifa
2. P.I.Ivanov «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2008 386-387 sahifa
3. Sh.A.Do’stmuhammedova, Z.T.Nishonova,P.S.Ergashev, U.G’.Rahimova “Tortinchoqlik: hayotiy savollarga ilmiy- amaliy javoblar (Toshkent 2013) 99-100 sahifa
4. Melikboboyevich, S. U. (2024). BOLALARNING PSIXIK RIVOJLANISHIGA O ‘YINCHOQLARNING TA’SIRI. *SAMARALI TA’LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, *2*(2), 172-179.
5. MELIKBOBOYEVICH, S. U., QIZI, O. R. Z. S., & QIZI, Q. K. A. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA’LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, *2*(2), 180-188.
6. Melikboboyevich, S. U. (2024). MEASURES TO PREVENT AGGRESSIVE ATTITUDES BY THE TEACHER TO THE STUDENT FOR LATING TO THE LESSONS. *SAMARALI TA’LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, *2*(2), 127-134.

7. Abdukarimovich, T. Y. L., Melikboboyevich, S. U., & Isokovich, U. F. (2024). Xotira haqidagi qarashlar va xotirani rivojlantirish. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, *2*(2), 109-117.

8. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). EDUCATOR'S SKILL IN ELIMINATING AGGRESSIVE SITUATIONS OF CHILDREN RAISED IN PRESCHOOL EDUCATION ORGANIZATION. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, *1*(6), 611-616.

9. Melikboboyevich, S. U. (2024). CHANGES IN STUDENTS'MENTAL STATUS DURING MASTERING THEORETICAL AND PRACTICAL TRAINING (IN THE EXAMPLE OF AGGRESSION). *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, *2*(2), 142-148.

10. Melikboboyevich, S. U., Xudayar o'g'li, M. A., & Dilshod Abdimo'min o'g, M. (2024). SPORTCHILARDA HISSIY-IRODAVIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH. *NAZARIY VA AMALIY FANLARDAGI USTUVOR ISLOHOTLAR VA ZAMONAVIY TA'LIMNING INNOVATSION YO'NALISHLARI*, *1*(2), 72-84.

11. Melikboboyevich, S. U. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR FAOLIYATNING PSIXOLOGIK TAHLILI. *NAZARIY VA AMALIY FANLARDAGI USTUVOR ISLOHOTLAR VA ZAMONAVIY TA'LIMNING INNOVATSION YO'NALISHLARI*, *1*(2), 93-103.

12. Melikboboyevich, S. U. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA O 'YIN FAOLIYATINING XUSUSIYATLARI. BOLA HAYOTIDA O 'YINNING AHAMIYATI. *NAZARIY VA AMALIY FANLARDAGI USTUVOR ISLOHOTLAR VA ZAMONAVIY TA'LIMNING INNOVATSION YO'NALISHLARI*, *1*(2), 85-92.